

BVD - Nieuwsbrief 98-8

17 december 1998

INHOUD:

Internationale conferentie over Extreem-Rechts

Ontwikkelingen rond PKK-leider Öcalan

Team geeft inzicht in de reacties binnen de Molukse gemeenschap in Nederland gelet op de ontwikkelingen in Indonesië

Team bespreekt de verrichte activiteiten in samenwerking met de RID'en

Internationale conferentie over Extreem-Rechts

Bij de wereldkampioenschappen voetbal in 1998 hebben de Franse hooligans zich zeer terughoudend opgesteld, ook bij de beruchte rellen op 21 juni in Lens.

Algemene conclusies:

Extreem-rechts in Europa is, afgezien van het Front National en het Vlaams Blok, numeriek onbeduidend, organisatorisch zwak, intern en onderling verdeeld, electoraal van marginale betekenis, maar tegelijk ook een disproportioneel invloedrijke, destabiliserende factor in een multi-etnische maatschappij.

Ontwikkelingen rond PKK-leider Öcalan.

PKK-leider Öcalan is in Rome inmiddels ondergebracht in een particulier onderkomen, van waaruit hij leiding geeft aan zijn partij. Als Duitsland er van afziet zijn uitlevering te vragen, kan Öcalan per 23 december 1998 vrij man zijn. Het getouwtrek van Turkije, Duitsland, de V.S. en Italië maakt het verloop der dingen echter moeilijk voorspelbaar en leidt tot emotionele reacties bij Koerden en bij Turken. De duidelijke taal van Öcalan en de Europees PKK-leider Kani dat de PKK-aanhang de wetten dient te respecteren en zich niet moeten laten provoceren, heeft een dempende werking gehad op de heftigheid van de Koerdische uitingen. De relatief ingehouden manier van reageren deed tevens de aanvankelijk zelfingenomen, later meer schreeuwerige reacties van Turks-nationalistische zijde schrikt afsteken.

Overigens lieten de nationalistische Turken in Nederland zich door de verhalen en oproepen in de Turkse media tot op dit moment nauwelijks verleiden tot enige actie. In diverse Europese steden vonden vreedzaam verlopen Turkse en Koerdische demonstraties plaats. Alleen in Brussel liep de zaak uit de hand, toen op 17 november een Turkse demonstratie uitliep op het afbranden van het Koerdische verenigingsgebouw en het zwaar beschadigen van het Koerdisch Instituut en een Assyrisch ontmoetingscentrum.

Met spanning werd uitgekeken naar 6 december 1998, de datum waarop de PKK al sinds maanden een feestavond in de Houtruisthal in Den Haag gepland had. De Turkse zakenman Caglayan meldde onlangs een Turkse demonstratie van 3000 man aan, te houden in Den Haag. Caglayan koos na enig onderhandelen voor 6 december. De gemeente Den Haag kon alleen 29 november en 13 december aanbieden. De burgemeester verordonneerde dat zowel de Turkse demonstratie als de Koerdische bijeenkomst verboden zouden worden als de Turken vasthielden aan 6 december. Caglayan trok zich terug als organisator maar beloofde Den Haag wel een verrassing. Uiteindelijk is het op 6 december rustig gebleven.

Vervolgens is de organisatie overgenomen door het Dordtse PvdA gemeenteraadslid Sabri Bagci en de voorzitter van een Turkse vereniging in Leerdam, Sukru Gokdemir, met op de achtergrond de Turkse Federatie Nederland. Zij zijn akkoord gegaan met de datum van 13 december 1998 en met de te lopen route. Ook is afgesproken dat er geen deelnemers uit het buitenland aanwezig mochten zijn. Uiteindelijk zijn er ongeveer vijfduizend personen met zo'n zestig bussen en met eigen vervoer richting Den Haag getogen. Na een vrij ordelijk begin voelden zo'n drie- à vierhonderd jongeren zich geroepen zich tegen de gemaakte afspraken toch richting Italiaanse ambassade te trekken. De televisiebeelden hebben duidelijk gemaakt dat een flink aantal demonstranten aan de confrontatie met de ME een nat pak en blauwe plekken over heeft gehouden. Er zijn zes arrestaties verricht.

Een kleine delegatie van Turkse vrouwen heeft bij de Italiaanse ambassade naar alle waarschijnlijkheid een petitie achtergelaten. Over de inhoud hiervan is nog geen duidelijkheid verkregen. Overigens, van Koerdische zijde is niet actief gereageerd op de demonstratie.

De schrijvende pers meldt na afloop dat de PvdA in Dordrecht niet gelukkig is met de bemoeienis van Sabri Bagci met de demonstratie. Op maandagavond 14 december heeft hierover spoedoverleg plaatsgevonden met als resultaat dat Bagci zijn plaats in de gemeenteraad mag behouden. De verschillende uitspraken van Bagci in de kranten, dienen dan ook met een flinke korrel zout genomen te worden.

Het effect van de ontwikkelingen in Indonesië op de Molukkers in Nederland

Huidige politieke situatie in Indonesië

De huidige situatie in Indonesië vormt een overgangsfase van een autoritair regime naar een democratisch stelsel. De doelstellingen van Habibie zijn echter onduidelijk en de politieke situatie in Indonesië kan als verwarrend gekenschetst worden. Er is weliswaar sprake van het moderniseren van het kiesstelsel, de kieswet en de wet op partijvorming, maar de daadwerkelijke invoering van democratische principes in Indonesië laat op zich wachten. Habibie heeft nagelaten om als interim-president fundamentele veranderingen in Indonesië door te voeren en zo een breuk met het verleden tot stand te brengen. Bovendien is de machtsbasis van Habibie niet al te sterk. De president heeft de regeringspartij Golkar niet volledig onder controle. Ondanks de benoeming van een groot aantal nieuwe leden in het MPR, het Indonesische Volkscongres, kan hij niet rekenen op de volledige steun van dit hoogste gezagsorgaan. Ook de (gedeeltelijke) steun van ABRI, de Indonesische strijdkrachten, is vervlakt tot een houding van tolereren. De invloed van ABRI in het MPR is tijdens de meest recente vergadering van het Volkscongres (11-13 november 1998) niet verzwakt.

De vele politieke partijen die sinds het aftreden van Soeharto zijn opgericht maken de etnisch-religieuze breuklijnen scherp zichtbaar. Daarmee dreigt een gevaar van polarisatie tussen de verschillende politieke krachten en van nieuw geweld. De Molukkers profileren zich daarbij niet als groep.

Economische situatie

De economische situatie in Indonesië is slecht en het is moeilijk te voorspellen wanneer het moment zal aanbreken dat de economie weer in een opwaartse spiraal terecht komt. Vooral het midden- en kleinbedrijf zijn het slachtoffer. Veel kleine bedrijven sluiten de poorten, waardoor duizenden mensen werkloos worden. De sector is hoofdzakelijk afhankelijk van de binnenlandse markt. De sterk groeiende werkloosheid werkt armoede in de hand, waardoor de afzet van deze sector vrijwel tot stilstand is gekomen.

De problemen in Indonesië worden nog verergerd door een nijpend voedseltekort.

Op zichzelf is de voedselvoorraad in Indonesië toereikend, maar de distributie - traditioneel in handen van de Chinese bevolkingsgroep - vormt een knelpunt. Ook het oppotten van voedsel om het later met hoge winst te verkopen is schering en inslag. Gevolg is een stijging van het aantal plunderingen.

De groeiende armoede en het tekort aan voedsel tasten de tolerantiegraad van de bevolking aan. Zo kosten bijvoorbeeld rellen tussen Ambonese christenen en moslims op 22 november 1998 in Jakarta veertien mensenlevens. Indien geen ingrijpende maatregelen genomen worden, zullen de spanningen naar verwachting alleen maar toenemen.

Vormen van separatisme in Indonesië

Nu de regering Habibie vooralsnog niet in staat is de noden van het land te lenigen, klinkt vanuit de provincies de roep om decentralisatie steeds luider. Tal van provinciebesturen grijpen de zwakte van Habibie aan om sterk te pleiten voor de overdracht van bevoegdheden door het centrale gezag aan de provincies.

Gewesten als Oost-Timor, Irian Jaya en Atjeh maken van het politieke vacuüm gebruik om nog sterker dan voorheen te pleiten voor afscheiding. Al in 1992 is door het zeer standvastige Oost-Timorese verzet een plan voor zelfbeschikking gelanceerd. Het plan behelst een periode van verregaande autonomie gevolgd door een referendum, waarbij de bevolking zijn eigen staatkundige toekomst mag bepalen. Hoewel Habibie ogenschijnlijk enkele concessies heeft gedaan houdt Jakarta vooralsnog vast aan zijn standpunt dat Oost-Timor een geïntegreerd deel van Indonesië uitmaakt.

Reeds enige tijd is er sprake van contacten tussen, veelal buiten Indonesië woonachtige Molukkers, Papoea's en Oost-Timorezen. De samenwerking tussen de verschillende opposanten van het Indonesische regime heeft echter ten aanzien van hun streven naar separatisme geen substantiële vormen aangenomen en verwacht wordt dat dit ook niet zal gebeuren.

De situatie op de Molukken

In tegenstelling tot Irian Jaya, Atjeh en vooral Oost-Timor wordt op de Molukken, ten aanzien van het onafhankelijkheidsstreven, een afwachtende houding aangenomen. Sinds ongeveer twee jaar bestaat er, op instigatie van Nederlandse Molukkers, weliswaar een circa 15 personen tellende "ondergrondse RMS-regering" op de Molukken, maar deze heeft zich vooralsnog beperkt tot pogingen aanhang te werven en strategische punten in kaart te brengen. De Molukkers geven over het algemeen weinig blijk van interesse in de politiek en lijken zich in de meeste gevallen zelfs te identificeren met Indonesiërs. Desondanks vormden de Molukse eilanden (met name Ambon) op 18 november 1998 het toneel voor gewelddadigheden. Van enige bereidheid om daadwerkelijk op te komen voor een eigen, zelfstandige staat is echter niets gebleken. De enige tekenen die wijzen op Molukse separatistische activiteiten in Indonesië wijzen in de richting van Java. Een politieke organisatie van Javaanse Molukkers zou zich - in ieder geval in woord - sterk willen maken voor autonomie op de Molukken.

Reactie Molukkers in Nederland

De sociale en politieke onrust in Indonesië heeft het onafhankelijkheidsideaal van de Molukse gemeenschap in Nederland nieuw leven ingeblazen. Dit echter in beperkte mate: het RMS-ideaal vormt vaker onderwerp van gesprek, maar activiteiten ter realisatie daarvan zijn niet of nauwelijks opgeschroefd. Bij sommigen is de hoop op terugkeer naar de Zuid-Molukken groter geworden en de bereidheid om voor de onafhankelijkheid van de RMS te strijden toegenomen. Ook is er sprake van enige intensivering van de contacten tussen Molukkers hier te lande, in Jakarta en op de Molukken. Mede met het oog daarop kunnen autonome ontwikkelingen op de Molukken als katalysator fungeren voor het ontplooiën van activiteiten in Nederland. Omgekeerd kan ook het ontbreken van enig initiatief op de Molukken zelf remmend werken op eventuele initiatieven vanuit Nederland. Het effect van eventuele ontwikkelingen op de Molukken op de situatie in Nederland is momenteel echter niet te overzien. In ieder geval is, naar aanleiding van de gewelddadigheden van 18 november op Ambon, door Molukkers in Nederland een crisisteam geformeerd, samengesteld uit een tiental Molukse organisaties. Stuwende kracht achter het crisisteam is P. Thernu, vice president van de RMS-regering in ballingschap.

Het team wil, via een mediacampagne, uiting geven aan de gevoelens die zijn ontstaan ten gevolg van de rellen in Jakarta. Daarnaast tracht het, door te laten zien dat de RMS-regering in ieder geval iets doet, meer radicale Molukse elementen de wind uit de zeilen te nemen.

Het overgrote deel van de Molukkers is van mening dat veranderingen op de Molukken weliswaar nodig zijn, maar dat de vrijheid voor de bevolking dáár niet vanuit Nederland bevochten of bepaald dient te worden. Daar komt nog bij dat veel jongeren die in Nederland geboren en getogen zijn, zich vaak niet alleen Molukker, maar ook Nederlander en/of Europeaan voelen. Onder andere de vrees niet meer naar Nederland terug te kunnen keren na op de Molukken de wapens ter hand te hebben genomen, weerhoudt meniggeen van radicale daden. Daarnaast spelen een aantal interne factoren een rol.

De Molukse volksaard

Een gebrek aan daadkracht is een veel gesignaleerd verschijnsel onder Molukkers. De omwenteling in Indonesië heeft weliswaar de roep om actie luider doen worden, maar daadwerkelijke activiteiten hebben zich veelal beperkt tot deelname aan enkele anti-Indonesië demonstraties. De oprichting van het bovengenoemde crisisteam brengt hier mogelijk enige veranderingen in. Van verregeande stappen lijkt vooralsnog echter geen sprake te zijn.

Met name jongere Molukkers kampen regelmatig met problemen waar het gaat om samenwerking, leiding en organisatorisch talent. De Molukse volksaard wordt enerzijds gekenmerkt door een grote mate van trouw en loyaliteit, en dientengevolge de geneigdheid opdrachten onvoorwaardelijk uit te voeren en anderzijds door elementen van onvoorspelbaarheid.

Uitteenlopende niveau's van betrokkenheid bij RMS-ideaal

Het RMS-ideaal wordt binnen de Molukse gemeenschap in Nederland niet overal in gelijke mate aangehangen. In grote lijnen is een drietal gradaties van betrokkenheid te onderscheiden:

- Een kleine groep Molukkers is pro-Indonesisch en verwerpt het idee van een vrije Republiek der Zuid-Molukken.
- Een overgrote meerderheid belijdt in woord en/of geschrift het oude ideaal, al dan niet in aangepaste vorm. Het betreft hier voornamelijk aanhangers van de Molukse 'Regering in Ballingschap', vaak leden van de eenheidsbeweging Badan Persatuan (BP) en de daaraan gelieerde jongerenbeweging Gerakan Mena Muria (GMM). Hoewel de RMS-aanhang het erover eens is dat de strijd (in de breedste zin des woords) voor de vrije republiek op de Molukken zelf gevoerd dient te worden, bestaat geen eenduidige mening over de wijze waarop aan de realisatie daarvan vorm gegeven moet worden.
- Enkele tientallen Molukkers zijn bereid gewelddadige (verzets)activiteiten te organiseren ten behoeve van de verwezenlijking van de RMS of dergelijke activiteiten daadwerkelijk te ondersteunen.

De onvrede over het beleid van de RMS-regering

Onder het meer radicale deel van de Molukkers, waaronder met name jongeren van de derde generatie, heerst onvrede ten aanzien van "het gebrek aan initiatief en doortastendheid van de RMS-regering in ballingschap". Bovendien wordt de BP beticht van een gebrek aan organisatorische en communicatieve capaciteiten. Dit mede naar aanleiding van enkele, allesbehalve vlekkeloos verlopen, herdenkingsbijeenkomsten en demonstraties in de eerste helft van 1998.

De positie van de derde generatie Molukkers

De RMS, maar ook de Molukse gemeenschap als geheel, wordt gekenmerkt door een zeker verval van traditionele gezagsstructuren. Dit vormt een voedingsbodem voor het ontwikkelen van onlustgevoelens, met name bij die Molukkers (veelal jongeren van de derde generatie Molukkers in Nederland) die zich in een sociaal-maatschappelijke achterstandspositie bevinden.

Er is sprake van betrokkenheid van Molukse jongeren bij incidenten van uiteenlopende aard. Een van de verklaringsgronden voor die betrokkenheid zou kunnen zijn dat zich onder de jongere Molukse generatie een nieuwe interpretatie van het RMS-ideaal vormt, met behulp waarvan een eigen Molukse identiteit wordt geconstrueerd.

Deze - veelal in groepen optredende - jongeren lijken echter niet werkelijk politiek gemotiveerd te zijn en beschouwen RMS-symbolen slechts als bindende factor bij hun gewelddadige optreden. Een extreem voorbeeld daarvan is de inmiddels berechte 'Bende van Leerdam'. De overwegend Molukse leden van deze bende hebben zich (zonder politieke motivatie) schuldig gemaakt aan moord, geweldpleging en gewapende overvallen.

Manifesteert de problematiek ten aanzien van de Molukse jongeren zich momenteel door middel van betrokkenheid bij (meer of minder zware) criminele activiteiten waarbij de RMS slechts als symbolische factor fungeert, op termijn zou de maatschappelijke positie waarin deze groep zich bevindt evenwel kunnen leiden tot een zekere radicalisering.

De huidige houding van de Molukkers ten opzichte van de Nederlandse overheid
Het optreden van de Nederlandse regering na de Tweede Wereldoorlog, vooral in relatie tot de soevereiniteitsoverdracht aan Indonesië, heeft littekens veroorzaakt in de Molukse gemeenschap. Tijd heelt de wonden, maar nieuw of opnieuw aan het oppervlak tredend onrecht (zoals de sociaal-maatschappelijke achterstand incidenteel bestempeld wordt) kan oude wonden, bijna 50 jaar na de proclamatie van de RMS, weer doen opengaan. Bovendien kunnen de recent door het kabinet voorgestelde wetswijzigingen met consequenties voor sociale uitkeringen van naar hun moederland teruggekeerde allochtone Nederlanders onder andere gevolgen hebben voor Molukse repatrianten. Dit zorgt in de Molukse gemeenschap voor enige commotie.

Conclusie

De ontwikkelingen in Indonesië hebben er weliswaar toe geleid dat ook binnen de Molukse gemeenschap in Nederland weer meer aandacht geschonken wordt aan het RMS-ideaal, maar van concrete stappen in de richting van het verwezenlijken van dat ideaal is vooralsnog geen sprake. De Molukkers in Nederland oefenen veel zelfkritiek uit waar het gaat om het gebrek aan besef, vermogen of wil om "het ijzer te smeden nu het heet is". Naar aanleiding van de gewelddadigheden in Indonesië waarbij Molukkers betrokken waren, is slechts een crisisteam opgericht dat de aandacht wil vestigen op de situatie (van Molukkers) in Indonesië en tevens radicale elementen de wind uit de zeilen wil nemen.

Ondanks de boosheid die in Molukse kring leeft is er op dit moment geen aanleiding te vrezen dat de ontwikkelingen in Indonesië zullen leiden tot "harde acties" uit Molukse hoek. Wel kunnen (etno)politieke en/of (etno)religieuze spanningen in Indonesië versterkend werken op de interne onrust binnen de Molukse gemeenschap in Nederland, in het bijzonder waar het gaat om de onvrede over het functioneren van de RMS regering in ballingschap.

De Molukse volksaard draagt een element van onvoorspelbaarheid in zich. Er is derhalve geen 100% zekerheid te verschaffen over eventuele ongecontroleerde oprispingen van individuen of kleine groepjes in de Molukse gemeenschap.

Ook een opleving van sentimenten (in de vorm van grootschalige openbare ordeverstoringen zoals bij de viering van het 45-jarig bestaan van de RMS in 1995) kan niet geheel uitgesloten worden. Dat risico geldt in het bijzonder voor 25 april 2000, wanneer de proclamatie van de RMS voor de vijftigste keer herdacht wordt. De geschiedenis leert namelijk dat in ieder geval tijdens elke hustrumviering de opleving van sentimenten escalereert in gewelddadigheden.

Het Wassenaar Arrangement

Om de illegale handel van conventionele wapens tegen te gaan, neemt Nederland deel in verschillende internationale verdragen in zowel multilateraal als bondgenootschappelijk verband. Met name het 'Wassenaar Arrangement' (WA), opvolger van het in 1994 opgeheven COCOM en onder voorzitterschap van Nederland in december 1995 tot stand gekomen, is een belangrijk forum op dat terrein. Het WA is opgericht met als doel bij te dragen aan de regionale en internationale veiligheid en stabiliteit door middel van het promoten van de doorzichtigheid ('transparency') en verantwoordelijkheid in de handel en verkoop van conventionele wapens, dual-use goederen en technologieën. Het WA-overleg telt momenteel 33 deelnemende landen.

De BVD maakt deel uit van de Nederlandse delegatie tijdens vergaderingen van het WA die in Wenen worden gehouden. De delegatie bestaat verder uit vertegenwoordigers van de Ministeries van Economische Zaken (BEB), Buitenlandse Zaken (DVB) en Defensie (MID).

Voor het eerst vond dit jaar een inlichtingenoverleg of 'information exchange' plaats in het kader van het WA waarvoor de BVD en de MID gezamenlijk presentaties en hand-outs verzorgden. De Ministeries van Economische Zaken (EZ) en Buitenlandse Zaken (BZ) waren zeer te spreken over deze bijdragen.

Rol RID-en

Het team heeft in een aantal gevallen tijdens diverse onderzoeken een beroep gedaan op verschillende RID-en. Vaak komen RID-en zelf met spontane meldingen hetgeen erop wijst dat er goed wordt meegedacht. De bijeenkomsten in december 1998 hebben tot doel de activiteiten van het afgelopen jaar te evalueren. Het team kijkt naar deze bijeenkomsten uit en vertrouwt op een goede, blijvende samenwerking in 1999!!